

BRENDA PREHAL

*Fornleifaskráning vegna
ljósleiðara á Vatnsnesi*

Byggðasafn Skagfirðinga

Rannsóknaskýrslur

2020/234

© Brenda Prehal/Byggðasafn Skagfirðinga
2020/234

Efnisyfirlit

Inngangur.....	4
Tilgangur fornleifaskráningar.....	4
Aðferðarfræði	5
Fornleifaskráning	6
Hnitaskrá.....	8

Inngangur

Haustið 2020 fór fram fornleifakönnun og fornleifaskráning á Vatnsnesi. Verkið var unnið af Fornleifadeild Byggðasafns Skagfirðinga fyrir Skagafjarðarveitur. Vettvangsskráning fór fram þann 7. sept. Vettvangsvinna, úrvinnsla og skýrsluskrif voru í höndum Brendu Prehal fornleifafræðings.

Verknúmer Minjastofnunar Íslands: 2360

Tilgangur fornleifaskráningar

Fornleifaskráning er forsenda þess að hægt sé að gera heildstætt mat á minjum og minjagildi og er undirstaða allrar minjavörslu og áætlunar um varðveislu og kynningu minja. Með markvissri heildarskráningu skapast grundvöllur til að fylgjast með minjastöðum, hvort þeir séu í hættu vegna skipulagsgerðar eða annarra framkvæmda og hvort náttúrulegar aðstæður geti spillt þeim á einhvern hátt.

Allar fornleifar eldri en 100 ára falla undir ákvæði Menningarminjalaga nr. 80 frá 29. júní 2012.¹ Fornleifar teljast, samkvæmt 3. gr. laganna „hvers kyns mannvistarleifar, á landi, í jörðu, í jökli, sjó eða vatni, sem menn hafa gert eða mannaverk eru á og eru 100 ára og eldri [...]“

Um skráningu vegna skipulags og undirbúnings framkvæmda segir í 16. gr.: „Skráning fornleifa, húsa og mannvirkja skal fara fram áður en gengið er frá aðalskipulagi eða deiliskipulagi. Áður en deiliskipulag er afgreitt eða leyfi til framkvæmda eða rannsókna er gefið út skal skráning ætíð fara fram á vettvangi. [...] Sá sem ber ábyrgð á skipulagsgerð í samræmi við skipulagslög skal standa straum af kostnaði við skráninguna. Ríkissjóður skal þó bera kostnað af fornleifaskráningu sem fram fer innan þjóðlendu nema um annað hafi verið samið. Skulu skipulagsyfirvöld hafa samráð við Minjastofnun Íslands um tilhögun skráningar eða endurskoðun á fyrri fornleifa-, húsa- og mannvirkjaskrárm með hliðsjón af fyrirhuguðum breytingum á skipulagi [...]

Í 24 gr. segir: „Ef fornminjar sem áður voru ókunnar finnast við framkvæmd verks skal sá sem fyrir því stendur stöðva framkvæmd án tafar. Skal Minjastofnun Íslands láta framkvæma vettvangskönnun umsvifalaust svo skera megi úr um eðli og umfang fundarins. Stofnuninni er skylt að ákveða svo fljótt sem auðið er hvort verki megi fram halda og með hvaða skilmálum.

¹ Lögin má í heild skoða á vefsíðu Alþingis: <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2012080.html>

Óheimilt er að halda framkvæmdum áfram nema með skriflegu leyfi Minjastofnunar Íslands.“ Þetta á að sjálfsögðu bæði við um minjar sem ekki eru sýnilegar á yfirborði en koma í ljós við jarðrask sem og minjar sem kunna að finnast eftir að fornleifaskráningu lýkur og skráningaraðilum hefur af einhverjum sökum yfirsést.

Aðferðarfræði

Í undirbúningi að vettvangsskráningu fornleifa er farið í gegnum ritheimildir svo sem fornbréfasafn, örnefnaskrár, jarðabækur og byggðasögurit auk þess sem talað er við staðkunnuga þar sem það er mögulegt. Vettvangsferðir felast í því að svæði eru gengin og minjar leitaðar uppi, þeim lýst og þær mældar upp og ljósmyndaðar. Þar sem mögulegt er eru loftmyndir notaðar til að greina minjar eða svæði þar sem líklegt er að minjar finnist.

Í skýrslunni fá allar staðsettar fornleifar nafn jarðarinnar sem þær tilheyra, auk sameiginlegs verkefnanúmers sem Minjastofnun Íslands úthlutar og hlaupandi númer. Til dæmis fær meint kuml í Kista landi raðnúmerið 1 og framan við það er sett verkefnisnúmer Minjastofnunar [2360-1]. Númerið er notað þegar vísað er til fornleifa í texta og á kortum. Í umfjöllun um einstaka minjar í skýrslunni er nafn jarðarinnar sem þær eru setti framan við númerið til aðgreiningar.

Lagt er mat á um hvaða tegund minja er að ræða, þ.e. híbýli manna, sjóhús o.s.frv., hversu vel þær eru varðveittar og í hve mikilli hættu þær eru af völdum utanaðkomandi áhrifa, s.s. jarðræktar eða landrofs. Ástand minja og hættumat er gefið upp eftir skráningarstöðlum Minjastofnunar Íslands sem finna má á vef stofnunarinnar: www.minjastofnun.is. Hættumat í þessu tilfelli miðast við mögulega hættu af völdum fyrirliggjandi framkvæmda vegna ljósleiðari á Vatnsnesi 2020.

Við skráningu jarðstrengja eru skoðaðir 15m til beggja hliða út frá strenglögnum.

Minjarnar voru mældar upp á vettvangi með GPS tækjum sem gefa nákvæmni undir 1m í skekkju.

Yfirlitsmyndir er að finna aftast í skýrslunni, auk töflu þar sem allar helstu upplýsingar um einstakar minjar koma fram: Sérheiti ef um slíkt er að ræða, hlutverk, tegund, ástand, hættumat og hættuorsök, áætlaður aldur o.s.frv. Þá er staðsetning minja, þar sem hún er þekkt, gefin upp í töflunni í Ísnetshnitum (ISN93). Loftmynd var fengin hjá Sveitarfélaginu Skagafirði.

Fornleifaskrá

Kista 2360-1

Sérheiti: Kista

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Dæld

Hættumat: **Mikil Hætta** – Dældin er um 2m austan við fyrirhugaða línu.

Staðhættir: Dældin er um 330m suðaustur af bænum og um 7m vestur af veginum.

Lýsing: Óskilgreind dæld í jörðu. Hún er líklega náttúruleg en gæti einnig verið röskuð gröf. Hún er um 4m löng frá norðri til suðurs og 1,5m breið frá austri til vesturs.

Kista 2360-2

Sérheiti: Kista

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Dæld

Hættumat: **Mikil Hætta** – Dældin er um 2m austan við fyrirhugaða línu.

Staðhættir: Dældin er um 330m suðaustur af bænum og um 7m vestur af veginum.

Lýsing: Óskilgreind dæld í jörðu. Hún er líklega náttúruleg eða nútíma jarðrækt. Hún er um hún er um 2,5m í þvermál.

Kista 2360-3

Sérheiti: Kista

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Þúst

Hættumat: **Mikil Hætta** – Þústin er um 2m austan við fyrirhugaða línu.

Staðhættir: Þústin er um 330m suðaustur af bænum og um 7m vestur af veginum

Lýsing: Óskilgreind lítil þúst sem er líklega náttúruleg. Hún er um 2m í þvermál.

Mynd 1. Yfirlitsmynd sem sýnir afstöðu minja og línulagnar.

Fornleifar á Vatnsnesi – Hnitaskrá (ISN93)

Númer	Sérheiti	Hlutverk	Tegund	Aldur frá	Aldur til	Hættumat	Fjarlægð frá línu	Austan	Norðan
2360-1	Kista	Óþekkt	Dæld	800	1950	Mikil Hætta	2m	423371	561522
2360-2	Kista	Óþekkt	Dæld	800	1950	Mikil Hætta	2m	423374	561518
2360-3	Kista	Óþekkt	Þúst	800	1950	Mikil Hætta	2m	423368	561539